

Методичні орієнтири навчання української мови в умовах багатомовної освіти

Богданець-Білоskalенко Н., Атаманчук В., Караман О., Караман С., Фідкевич О., Шевчук Л.: Методика навчання української мови учнів 5–6 класів закладів загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин в умовах багатомовної освіти: навчально-методичний посібник / за ред. Н. Богданець-Білоskalенко [електронне видання]

Київ: Педагогічна думка, 2025, 168 с.

Рецензований навчально-методичний посібник присвячено одній із ключових проблем сучасної мовної освіти — методичному забезпеченню навчання української мови в школах з навчанням мовами національних меншин. У світлі реалізації освітньої реформи «Нова українська школа», оновлення Державного стандарту базової середньої освіти, а також упровадження модельних навчальних програм з української мови для багатомовних середовищ, праця є надзвичайно своєчасною, теоретично обґрунтованою й практично значущою.

Видання підготовлено науковцями Інституту педагогіки НАПН України й ґрунтується на результатах системних досліджень з лінгводидактики та методики навчання української мови як державної. Автори зосереджують увагу на лінгводидактичних, психолого-педагогічних, соціолінгвістичних і методичних засадах навчання державної мови в умовах багатомовності, що зумовлює міждисциплінарний характер дослідження.

Актуальність посібника посилюється тим, що він сприяє реалізації державної мовної політики, утвердженню української мови як державної у школах з угорською, румунською, польською та іншими мовами навчання. Праця відображає тенденції інтеграції освіти національних меншин у загальнодержавний освітній простір України.

Посібник покликаний надати вчителям-словесникам практичну методичну підтримку у доборі сучасних підходів, методів і форм навчання, що забезпечують формування мовно-комунікативної компетентності, розвиток критичного мислення, пізнавальної активності та позитивної мотивації до вивчення української мови.

Змістові розділи побудовано послідовно від концептуальної бази до практичного інструментарію. Особливо цінними є приклади дидактичних вправ, інтерактивних прийомів (тандем-метод, мовне портфоліо, рольові моделі, навчальні ігри, рецептивні технології), а також опис механізмів формування міжмовних зв'язків — через зіставлення граматичних, лексичних і фонетичних явищ української, угорської, румунської та інших мов. Такий підхід не лише збагачує учнівський досвід, а й створює умови для розвитку метамовної свідомості та формування позитивного ставлення до мовного різноманіття.

Посібник має чітку, логічно виражену структуру й складається з чотирьох змістових розділів, у яких послідовно розкрито теоретико-методичні, лінгводидактичні та практичні аспекти навчання української мови в умовах багатомовної освіти.

Перший розділ присвячено генезі проблеми навчання української мови як державної в школах з навчанням мовами національних меншин. Автори аналізують історію розвитку мовної освіти, етапи становлення підходів до викладання, психолого-педагогічні умови оволодіння другою мовою, а також розкривають взаємозв'язок мовної освіти й процесів державотворення. Особлива увага приділена нормативно-правовій базі (Закону України «Про освіту», Концепції НУШ, Державним стандартам), що регламентує мовну політику у сфері освіти.

У другому розділі розкрито лінгводидактичні основи навчання української мови: визначено ключові принципи (комунікативності, свідомості, системності, наступності, урахування рідної мови учнів), окреслено сучасні підходи — компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований і культурологічний. Автори також аналізують закономірності формування мовних і мовленнєвих компетентностей у контексті багатомовного розвитку школярів.

Третій розділ має практико-орієнтований характер і зосереджений на моделюванні освітнього процесу. Тут подано типологію уроків української мови, методику формування вмінь зв'язного мовлення, описано різновиди групової, парної та індивідуальної роботи, а також форми навчальної взаємодії, які підвищують ефективність спілкування державною мовою. Наведено приклади прийомів розвитку комунікативних умінь, добір вправ для формування граматичної, лексичної та орфографічної компетентностей.

Четвертий розділ має практико-методичне спрямування. У ньому систематизовано аналіз чинних програм, підручників і навчально-

методичних комплектів, подано зразки вправ, описано сучасні технології навчання, зокрема елементи інтерактивних, ігрових, проєктних методів, а також різні форми позакласної й виховної роботи. Особливу цінність мають практичні рекомендації щодо організації мовного середовища у школі, взаємодії вчителя з учнями та батьками, а також підтримки мовної мотивації.

Такий підхід забезпечує послідовний перехід від теорії до практики, від узагальнення принципів до конкретизації дидактичних рішень, що підвищує практичну значущість посібника.

Зміст видання відображає сучасні тенденції розвитку методики навчання української мови як другої (державної), спираючись на праці провідних учених — О. Біляєва, М. Пентилок, О. Хорошковської, С. Черничко, О. Горошкіної, О. Караман, а також на новітні дослідження з багатомовної освіти.

Посібник вирізняється науковою ґрунтовністю, системністю викладу та практичною спрямованістю. Автори пропонують комплексне бачення навчання української мови як державної, орієнтоване на реальні освітні потреби багатомовних регіонів.

Видання вміло поєднує психолінгвістичний та лінгводидактичний підходи, демонструючи механізми розвитку мовлення учнів, які навчаються в умовах взаємодії кількох мовних систем. Особливий наголос зроблено на розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності — слухання, говоріння, читання та письма, що забезпечує комплексне формування комунікативної компетентності.

Цінним є також орієнтування на міжмовні паралелі, зіставлення української мови з рідною мовою учнів, аналіз типових помилок та шляхи їх подолання. Такий підхід сприяє виробленню в учнів мовного чуття, усвідомленому вживанню українських мовних норм і формуванню позитивного ставлення до державної мови.

Практична значущість посібника полягає у наявності конкретних дидактичних матеріалів: вправ, завдань, комунікативних ситуацій, що дозволяють ефективно реалізовувати навчальні цілі. Матеріали можуть бути використані для підготовки уроків, факультативних занять, позакласних заходів, інтегрованих проєктів.

Мова посібника відзначається академічною точністю, ясністю та послідовністю викладу. Текст логічно структурований, кожен розділ завершується узагальненнями та висновками, подано таблиці, схеми, ілюстрації. Стиль викладу науковий, але доступний для широкого педагогічного загалу.

Автори уникають надмірного теоретизування, роблячи акцент на практичних рекомендаціях і прикладах, що полегшує сприйняття матеріалу вчителями-практиками, викладачами коледжів і студентами педагогічних спеціальностей.

Наукова аргументація базується на комплексному аналізі сучасних концепцій мовної освіти, узгоджена з державними стандартами та міжнародними

підходами до викладання мов у поліетнічних і полікультурних суспільствах.

Авторський колектив — Н. Богданець-Білокаленко, В. Атаманчук, О. Караман, С. Караман, О. Фідкевич, Л. Шевчук — представлений провідними фахівцями у галузі методики навчання української мови та лінгводидактики.

Спільна робота колективу свідчить про високий рівень професіоналізму, наукової культури, дослідницької глибини та педагогічного досвіду.

Навчально-методичний посібник «Методика навчання української мови учнів 5–6 класів...» є вагомим внеском у розвиток сучасної методики викладання української мови в школах із навчанням мовами національних меншин.

Праця поєднує теоретичне обґрунтування, практичні рекомендації й сучасне бачення процесу мовної освіти в умовах багатомовності. Вона має високу наукову, педагогічну та практичну цінність, сприяє підвищенню якості викладання державної мови, професійної компетентності вчителів і формуванню позитивної мотивації учнів до її вивчення.

Посібник рекомендовано для широкого використання в закладах загальної середньої освіти, у системі післядипломної педагогічної освіти, під час підготовки майбутніх учителів-філологів, а також як надійне джерело сучасних методичних рішень і педагогічних інновацій для поліетнічних освітніх середовищ України.

Певсе Андрея, Лібак Наталка

Певсе Андрея, кандидат педагогічних наук, доцент. Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II, кафедра філології, доцент. Ніредьгазький університет, Інститут мовознавства та літератури, доцент. pevse.andrea@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-0564-2307.

Лібак Наталка, доктор філософії. Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II, кафедра філології, доцент. libak.natalka@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-0200-4668.

Andrea Pősze, candidate of pedagogical sciences, associate professor. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian University, Department of Philology, associate professor. University of Nyíregyháza, Institute of Linguistics and Literature, associate professor. pevse.andrea@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-0564-2307.

Natálka Libák, PhD. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian University, Department of Philology, associate professor. libak.natalka@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-0200-4668.

Pósze Andrea, a pedagógiai tudományok kandidátusa, docens. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem, Filológia Tanszék, docens. Nyíregyházi Egyetem, Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, főiskolai docens. pevse.andrea@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-0564-2307.

Libák Natálka, PhD. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem, Filológia Tanszék, docens. libak.natalka@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-0200-4668.